

Червонська Л. М.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ “АКАДЕМІЧНІ ЦІННОСТІ” ЯК ЗМІСТОВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО МАРКЕРА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізовано проблему академічних цінностей, що виступають змістовно-процесуальним маркером академічної культури здобувачів вищої професійної освіти. З'ясовано, що застосування культурологічного підходу у вивченні цінностей академічної культури вимагає вивчення академічних цінностей з позицій системно-структурного підходу. Наукова проекція проаналізованих поглядів дозволяє з'ясувати, що переважна більшість науковців у розумінні сутності поняття “цінності” виокремлюють такі характеристики: значущість, необхідність, важливість, нормативність. Сучасна наукова рефлексія визначення понять “цінності”, “академічні цінності” дала можливість розглянути академічні цінності здобувачів вищої професійної освіти як регулятори (орієнтири) поведінки здобувачів вищої освіти в умовах освітнього середовища, що визначають вмотивованість та цілеспрямованість їх академічної діяльності. Запропоновано класифікацію академічних цінностей здобувача вищої професійної освіти: цінності академічної доброчесності – цінності, на яких ґрунтуються відносини в академічному середовищі, що визнані Бухарестською Декларацією з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європі; національно-патріотичні цінності – цінності, що пов'язані з почуттям любові і відданості Батьківщині, закладу вищої освіти; фахово-професійні цінності – цінності, які забезпечують сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності; валео-екологічні цінності – цінності, що пов'язані з дотриманням здорового способу життя, бережливим ставленням до довкілля, природних ресурсів та потребою слідувати їм в академічній та професійній діяльності; конвенційно-деонтологічні цінності – цінності, які пов'язані з шанобливим ставленням до державних законодавчих та освітніх документів, нормативних університетських положень щодо прав та обов'язків здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: цінності, академічні цінності, академічна культура, академічний, здобувачі вищої освіти, освітнє середовище.

Важливе місце в структурі академічної культури здобувача вищої професійної освіти займають академічні цінності. Цінності мають велике значення у становленні особистості та безпосередньо впливають на її поведінку, відношення до навколишнього середовища. Цінності виступають певним вектором щодо вибору цілей та способів діяльності. У наукових дослідженнях останніх років (В. Астахової, Н. Бойченко, М. Гриценко, І. Забіяки, А. Прохорова, В. Ромакіна, Г. Хоружого, Victoria A. Seitz, I. McNay та інших) зазначається, що модернізація вищої освіти передбачає певні зміни у системі академічних цінностей.

Так, на думку М. Гриценко, “одним з шляхів реформування вищої освіти, забезпечення культури якості університетської освіти є накопичення досвіду реалізації освітніх потреб і прав учасників освітнього процесу, створення європейської системи забезпечення якості, складовою якої мають бути академічні цінності” [4, с. 281]. Іан McNay зазначає, що існують цінності, спільні для всієї вищої освіти, і без яких вища освіта, не може існувати [15]. В. Астахова вказує на те, що “в цінностях академічної культури відбуваються певні зміни, формуються нові цінності, а разом з ними й нова академічна культура, в якій замість традиційної сукупності норм навчальної і наукової діяльності університету визначальне місце займають постакадемічні цінності, іноді діаметрально протилежні традиційним” [1, с. 23]. Цієї ж думки дотримується І. Забіяка, зазначаючи, що в цінностях академічної культури вищої школи відбуваються суттєві зміни – формуються нові, постакадемічні цінності [5, с. 145]. В. Ромакін акцентує увагу на тому, що “всі верстви академічної спільноти – студенти, викладачі й адміністрація – визнають, підтримують та сповідують цінності академічної культури, виходячи з того, що вища школа не може розвиватися, ігноруючи ці цінності” [9, с. 34]. Г. Хоружий зазначає, що “визначальним елементом академічної культури, її ядром є її цінності, які виступають фактором регуляції взаємодій” [12, с. 34].

Утім, аналіз наукової літератури засвідчує, що попри намагання авторів до вирішення означеної проблеми деякі актуальні питання лишилися поза дослідницькою увагою. Зокрема, застосування культурологічного підходу у вивченні цінностей академічної культури вимагає вивчення академічних цінностей з позицій системно-структурного підходу. Це, на нашу думку, сприятиме вирішенню суперечності між сучасною динамікою побудови моделей академічної культури та відсутністю системної класифікації академічних цінностей, як основи для регулювання взаємини усіх суб'єктів, зокрема здобувачів вищої професійної освіти.

Метою статті є висвітлення сутності та класифікації академічних цінностей здобувача вищої професійної освіти.

Поняття “академічні цінності” складається з двох поєднаних наукових лексем “академічний” та “цінності”. Відповідно до “Національного освітнього глосарію: вища освіта” лексема “академічний” (academic) визначається як “характеристика, що стосується освіти, навчання, викладання, досліджень” [7, с. 10]. Саме таке тлумачення ми застосуємо для подальшого дослідження.

У працях сучасних науковців у сфері філософії, соціології, психології, педагогіки виокремлено численні підходи щодо визначення сутності поняття “цінності”. Наукова проєкція проаналізованих поглядів дозволяє з’ясувати, що переважна більшість науковців у розумінні сутності поняття “цінності” застосовують певну описовість, виокремлюючи такі характеристики: значущість, необхідність, важливість, нормативність тощо. Для нашого дослідження, серед різноманітності підходів у визначенні цінностей, основними нами обрано наступні: те, що відчуття людини диктує визнати найважливішим, те – до чого можна прагнути, ставитися з повагою та визнанням (П.Менцер) [10, с. 507]; те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим [6, с. 28]; переконання, які лежать в основі моральних доктрин і поділяються всіма, щодо цілей, до яких слід прагнути членам академічної спільноти [12, с. 34].

Відповідно до наукового підходу С. Шалової характерними ознаками цінностей є: цінності об’єктивні за змістом; цінності можуть мати різний зміст, що залежить від змісту потреб людини; цінності суб’єктивні за своїм виявленням; цінності мають нормативно-регулюючий вплив на поведінку людини; цінності можуть мати різний ступінь значущості для людини [13, с. 2–3].

Науковий інтерес становить позиція Іан McNay щодо цінностей вищої освіти. Серед таких цінностей дослідником було визначено: відданість прагненню до істини; відповідальність до навчання; свобода думки та вираження поглядів; використання обґрунтованих аргументів для досягнення мети; готовність вислухати альтернативні погляди та достойно їх оцінити; врахування того, як власні аргументи будуть сприйняті іншими; врахування етичних наслідків різних висновків або практик [15].

Також заслуговує на увагу наукова позиція Л.Хоміч, відповідно до якої цінності виступають невід’ємною складовою розвитку особистості, її відносин, спрямованості і мотиваційно-потребової сфери. Дослідниця наголошує на тому, що в сучасних умовах у вищому педагогічному навчальному закладі необхідно формувати особистісну систему цінностей у майбутніх вчителів, яка має формуватися у навчально-виховному процесі комплексно через цивілізаційні цінності – загальнолюдські, національні, громадянські, сімейні, особистісні та екологічні цінності [11, с. 370]. Подібний розподіл цінностей ми можемо побачити у “Кодексі цінностей українського виховання і розвитку (цінності індивідуального життя)” за О. Вишневським. Науковець поділяє цінності на такі групи – *абсолютні вічні цінності, основні національні цінності, основні громадські цінності, цінності сімейного життя, валео-екологічні цінності* [3].

Теоретичний аналіз сучасних наукових досліджень з означеної проблеми дозволив з’ясувати, що єдиного наукового підходу щодо розуміння та класифікації академічних цінностей не існує. Так, Victoria A. Seitz зазначає, що “академічні цінності на інституційному рівні підтримують автономію університетів та демократичну політику серед вищих навчальних закладів, тоді як на індивідуальному рівні вони стосуються академічної свободи та рівних можливостей”. В.Астахова наголошує на тому, що у “здоровому суспільстві цінності академічної культури формуються природньо та вільно, доповнюючись системою цінностей кожного конкретного навчального закладу, приймаються та визнаються всіма як невід’ємна частина загальної культури людини, колективу, суспільства, як найяскравіший її прояв” [1, с. 24]. Досліджуючи етичні цінності сучасної університетської освіти, на думку Н.Бойченко, “академічні цінності слід позбавити значної частини їхньої ідеалізації – це цінності, які набувають в реальній освіті саме регулятивний, а не абсолютний характер. Якщо розглядати академічні цінності як певний абсолютний і самодостатній ідеал, то можна виявити деякі їхні характеристики як певної символічної і у цьому сенсі також ціннісної системи” [2, с. 287]. На думку М. Гриценко, найголовнішими академічними цінностями виступають – академічна свобода, автономія, соціальна відповідальність, академічна доброчесність [4, с. 281]. До традиційних академічних цінностей А. Прохоров відносить – критичне мислення, неприкладну науку, академічну свободу, відданість інтересам справжнього знання, автономію, визнання науковою спільнотою, публікації у престижних виданнях тощо [8, с. 22].

У контексті виокремленої нами суперечності та спираючись на раціональні ідеї у визначенні понять “цінність” і “академічний” ми розглядаємо академічні цінності здобувачів вищої професійної освіти як регулятори (орієнтири) поведінки здобувачів вищої освіти в умовах освітнього середовища, що визначають вмотивованість та цілеспрямованість їх академічної діяльності.

Для вирішення зазначеної суперечності надане нами визначення вимагає операціоналізації, що відбуватиметься у спосіб класифікації академічних цінностей. У межах предмету нашого наукового інтересу, яким виступає поняття академічної культури та її формування у здобувачів вищої професійної освіти ми пропонуємо наступну класифікацію: *цінності академічної доброчесності, національно-патріотичні цінності, фахово-професійні цінності, валео-екологічні цінності, конвенційно-деонтологічні цінності* (див. Рис. 1). Кожен клас академічних цінностей має своє змістовне наповнення, яке більш ємно дає уявлення про їх сутність:

- **цінності академічної доброчесності** – цінності, на яких ґрунтуються відносини в академічному середовищі, що визнані Бухарестською Декларацією з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європі (2004) – *чесність, відповідальність, довіра, справедливість, повага*;

- **національно-патріотичні цінності** – цінності, що пов’язані з почуттям любові і відданості Батьківщині, закладу вищої освіти – *любов до рідної мови, повага до державної символіки та символіки закладу вищої освіти, шанобливе ставлення до традицій та звичаїв ЗВО*;

- **фахово-професійні цінності**, тобто цінності, які забезпечують сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності – *професійний обов'язок, професійна етика, професійна активність, професійна честь*;
- **валео-екологічні цінності** – цінності, що пов'язані з дотриманням здорового способу життя, бережливим ставленням до довкілля, природних ресурсів та потребою слідкувати їм в академічній та професійній діяльності;
- **конвенційно-деонтологічні цінності** – цінності, які пов'язані з шанобливим ставленням до державних законодавчих та освітніх документів, нормативних положень ЗВО щодо прав та обов'язків здобувачів вищої освіти – *повага до Конституції та законів України, дотримання норм та стандартів академічної поведінки, діяльності здобувачів вищої освіти (Етичного кодексу ЗВО, Статуту ЗВО, Положення про організацію навчального процесу тощо)*.

Рис. 1 Академічні цінності здобувача вищої професійної освіти

Висновки. Таким чином, в результаті дослідження з'ясовано, що академічні цінності виступають змістово-процесуальним маркером академічної культури здобувача вищої професійної освіти. Сучасна наукова рефлексія визначення понять “цінності”, “академічні цінності” дала змогу розкрити сутність поняття “академічні цінності здобувачів вищої професійної освіти” як регулятори (орієнтири) поведінки здобувачів вищої освіти в умовах освітнього середовища, що визначають вмотивованість та цілеспрямованість їх академічної діяльності. Також нами запропоновано наступну класифікацію академічних цінностей здобувачів вищої професійної освіти: цінності академічної доброчесності, національно-патріотичні цінності, фахово-професійні цінності, валео-екологічні цінності, конвенційно-деонтологічні цінності. Отримані результати визначають перспективи подальшого дослідження, а саме поглибленого вивчення виокремлених академічних цінностей здобувачів вищої музично-педагогічної та хореографічної освіти.

Використана література:

1. Астахова В. И. Академическая культура как фундамент формирования современного специалиста. URL: <https://cutt.ly/K1RJWIo>
2. Бойченко Н. Етичні цінності сучасної університетської освіти: філософська рефлексія. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Boychenko_26.02.2016_disertac.pdf
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/vyshnevsky.pdf>
4. Гриценко М.В. Академічні цінності як основа культури якості у вищій освіті. *Гілея : науковий вісник*. 2018. Вип. 128. С. 280–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_128_73.
5. Забіяка І.М. Теоретичні аспекти формування академічної культури студентів в умовах сучасного університету. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104). С. 144–150
6. Матяж С.В., Березянська А.О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf
7. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий. URL: <http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/nauk%20method%20rada/glossariy.pdf>

8. Прохоров А.В. Новые академические ценности высшего образования. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-akademicheskie-tsennosti-vysshego-obrazovaniya>
9. Ромакин В. В. Мотивації, переконання та поведінка українських і американських студентів бакалаврату щодо норм академічної культури. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2010/136-123-6.pdf> (дата звернення 20.09.2021)
10. Философский энциклопедический словарь. М. : ИНФРА-М, 2000. 576 с.
11. Хоміч Л. Аксиологічні основи формування вчителя для майбутнього. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709248/1/%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87.pdf>
12. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2012. 320 с.
13. Шалова С.Ю. Профессиональные ценности в системе ценностных ориентаций студентов педвуза. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnye-tsennosti-v-sisteme-tsennostnyh-orientatsiy-studentov-pedvuza>
14. Victoria A. Seitz. The Role of Academic Values in Higher Education Convergence in Romania. URL: <https://cutt.ly/Y1RJVeG>
15. Ian McNay. Values, Principles and Integrity: Academic and Professional Standards in Higher Education. URL: <https://www.oecd.org/site/imhe2006bis/37245044.pdf>

References:

1. Astakhova V. Y. Akademicheskaya kultura kak fundament formirovaniya sovremennoho spetsyalista [Academic culture as a foundation for the formation of a modern specialist]. URL: <https://cutt.ly/K1RJWIo>. [in Ukrainian].
2. Boichenko N. Etychni tsinnosti suchasnoi universytetskoï osvity: filosofska refleksiiia [Ethical values of modern university education: philosophical reflection]. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Boychenko_26.02.2016_disertac.pdf [in Ukrainian].
3. Vyshnevskiy O. (2006) Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoï pedahohiky. [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Drohobych : Kolo. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/vyshnevsky.pdf> [in Ukrainian].
4. Hrytsenko M.V. Akademichni tsinnosti yak osnova kultury yakosti u vyshchii osviti [Academic values as the basis of the culture of excellence in higher education] Hileia: naukovyi visnyk. 2018. Vyp. 128. S. 280-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_128_73. [in Ukrainian].
5. Zabiaka I.M. Teoretychni aspekty formuvannya akademichnoi kultury studentiv v umovakh suchasnoho universytetu [Theoretical aspects of the formation of academic culture of students in a modern university]. Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. Vyp. 51 (104). S. 144–150 [in Ukrainian].
6. Matiazh S.V., Berezianska A.O. Klyasyfikatsiia tsinnosti ta tsinnisnykh orientatsii [Classification of values and value orientations]. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf [in Ukrainian].
7. Natsionalnyi osvittii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education]: V. M. Zakharchenko. URL: <http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/nauk%20method%20rada/glossariy.pdf> [in Ukrainian].
8. Prokhorov A.V. Novye akademicheskie cennosti vysshego obrazovaniya [New academic values of higher education]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-akademicheskie-tsennosti-vysshego-obrazovaniya> [in Russian]
9. Romakin V. V. Motyvatsii, perekonannia ta povedinka ukrainskykh i amerykanskykh studentiv bakalavratu shchodo norm akademichnoi kultury [Motivations, beliefs and behavior of Ukrainian and American undergraduate students regarding the norms of academic culture]. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2010/136-123-6.pdf> [in Ukrainian].
10. Filosofskij enciklopedicheskij slovar' (2000). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. M. : INFRA-M, 576 s. [in Russian]
11. Khomich L. Aksiologichni osnovy formuvannya vchytelia dlia maibutnoho [Axiological foundations of teacher formation for the future]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709248/1/%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87.pdf> [in Ukrainian].
12. Khoruzhyi H. F. (2012) Akademichna kultura: tsinnosti ta pryntsyipy vyshchoi osvity [Academic culture: values and principles of higher education]. Ternopil: Navchalna knyha Bohdan, 320 s. [in Ukrainian].
13. Shalova S.Iu. Professional'nye cennosti v sisteme cennostnykh orientatsiy studentov pedvuza [Professional Values in the System of Value Orientations of Pedagogical University Students]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnye-tsennosti-v-sisteme-tsennostnyh-orientatsiy-studentov-pedvuza> [in Russian]
14. Victoria A. Seitz. The Role of Academic Values in Higher Education Convergence in Romania. URL: <https://cutt.ly/Y1RJVeG>
15. Ian McNay. Values, Principles and Integrity: Academic and Professional Standards in Higher Education. URL: <https://www.oecd.org/site/imhe2006bis/37245044.pdf>

Chervonska L. Update of the concept of "academic values" as a content-procedure marker of the academic culture of students of higher professional education

The article updates the problem of academic values, which act as a substantive and procedural marker of the academic culture of students of higher professional education. It was found that the application of the cultural approach to the study of the values of academic culture requires the study of academic values from the standpoint of a systemic-structural study. The scientific projection of the analyzed views makes it possible to find out that the vast majority of scientists in understanding the essence of the concept of "values" apply a certain descriptiveness, distinguishing the following characteristics: significance, necessity, importance, normativity. Modern scientific reflection on the definition of the concepts of "values", "academic values" made it possible to consider the academic values of higher professional education students as regulators (guidelines) of the behavior of higher education students in the conditions of the educational environment, which determine the motivation and purposefulness of their academic activities. A classification of academic values of a higher professional education seeker is proposed: values of academic integrity – values on which relations in the academic environment are based, recognized by the Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in Europe; national-patriotic values – values associated with a feeling of love and devotion to the Motherland, an institution of higher education; professional and professional values – values that ensure a conscientious attitude to future professional activity; valueo-ecological values – values related to the observance of a healthy lifestyle, careful attitude to the environment, natural resources and the need to follow them in academic and professional activities; convention and deontological values – values that are associated with a respectful attitude to state legislative and educational documents, normative university regulations regarding the rights and obligations of higher education recipients.

Key words: values, academic values, academic culture, academic, students of higher education, educational environment.